

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ**

Збірник наукових праць

Рівне – 2019

Друкуються за ухвалою Вченої ради Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №4 від 30 квітня 2019 р.)

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;

Дутчак В.Г. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;

Лабунець В.М. – доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Мельничук С.Ф. – заслужений діяч мистецтв України, Народний артист України, професор, завідувач кафедри народних інструментів Інституту мистецтв РДГУ;

Грищенко Ю.В. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Шиманський П.Й. – кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри музично-практичної підготовки факультету мистецтв СНУ імені Лесі Українки.

Рецензенти:

Горбенко С.С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Туріна О.А. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри виконавських дисциплін №1 Київської муніципальної академії музики імені Р.Глієра.

Редактор-упорядник – Горіна Л.І.

Г 69 **Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність** : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л.І. Горіна. – Рівне : Волин. обереги, 2019. – 252 с.

ISBN 978-966-416-649-9

Збірник охоплює широкий спектр питань народно-інструментального виконавства і містить культурологічні проблеми сучасного мистецтва та соціально-психологічні проблеми національної музичної освіти. Темі розглядаються в різних аспектах історії, теорії і практики регіонального виконавства в Україні та мистецтва української діаспори.

Видання розраховане на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів мистецьких навчальних закладів, а також на широке коло спеціалістів і читачів, які цікавляться питаннями розвитку жанру народно-інструментального виконавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

Розділ І.

Історія народно-інструментального мистецтва

<i>Беца М. В.</i> Реконструкція творчості кобзаря Остапа Вересая в сучасному народно-інструментальному виконавстві	5
<i>Бовсунівська Н. М.</i> Історія народно-інструментального мистецтва української діаспори Канади та Сполучених Штатів Америки (кінець XIX – середина XX століття)	12
<i>Брухаль І. Г.</i> Становлення цимбального професіоналізму. Школа	22
<i>Даяк Ж. Ю., Проколюк Л. В.</i> Вдосконалення виражальних можливостей баяна як стимул до розвитку виконавської техніки	33
<i>Дмитрієва І. Л.</i> Дослідження історії кобзарства у творчому доробку Володимира Кушпета.....	40
<i>Дуда Л. І.</i> Музичний фольклор у творчості бандуристів української діаспори.....	47
<i>Дутчак В. Г.</i> Взаємодія музичної та літературної площини мистецтва української діаспори (на прикладі композиторської творчості для бандури)	54
<i>Жовнір С. С.</i> Актуалізація творчості Ейтора Вілла Лобоса в сучасному гітарному мистецтві	64
<i>Козачук І. Р.</i> Сопілкарство Рівненщини XX-XXI століття	71
<i>Комаринська О. О.</i> Конструктивне удосконалення бандури як чинник формування концертного репертуару.....	79
<i>Кубік О. Є.</i> Капели бандуристів України та української діаспори в контексті взаємодії вокально-інструментального та хорового виконавства.....	87
<i>Порцева А. М., Порцев М. В.</i> Михайло Вербицький – основоположник гітарної школи в Західній Україні.....	94
<i>Стрижиборода П. В.</i> Засади програмності у гітарній творчості Штепана Рака	103
<i>Томашівська М. М.</i> Гуцульські музичні інструменти з обертоновим інтонуванням: тилинка, трембіта, дримба.....	109
<i>Фабрика-Процька О. Р.</i> Виконавська діяльність народного ансамблю пісні і танцю «Лемковина» у контексті розвитку українського народно-пісенного мистецтва (до 50-річного ювілею).....	114
<i>Федорняк Н. Б.</i> Взаємодія мистецтв на українських фестивалях Північної Америки	123
<i>Чеченя К. А.</i> Деякі питання організації та проведення мистецьких конкурсів	130

Розділ II.

Теорія та практика музично-виконавського мистецтва

<i>Дзяман З. В.</i> Домра і транскрипції з інших музичних інструментів	135
<i>Князєв В. Ф.</i> Твори малої форми у баянному доробку Ф. Анжеліса (аспекти виконавської інтерпретації).....	142
<i>Приймак А. М.</i> Особливості виконавської інтерпретації скрипкових концертів В. А. Моцарта	150
<i>Волошина Л. І.</i> Сучасна технологія розвитку емоційної чутливості учнів молодших класів мистецьких шкіл засобами українського пісенного фольклору на уроках сольфеджіо, імпровізації та композиції	156
<i>Гаврилюк І. В.</i> Педагогічні принципи Анатолія Грицяя в контексті формування вокальної культури бандуриста.....	162
<i>Горіна Л. І.</i> Педагогічні умови формування лідерських якостей в класі ансамблю	168
<i>Дмитренко М. І.</i> Актуальність та методи популяризації навчання гри на домрі (кобзі) учнів «цифрового покоління».....	174
<i>Катеринчик А. В.</i> Основи професійного звуковидобування скрипаля.....	182
<i>Корейчук М. П., Бондарчук А. Я.</i> Деякі поради керівникам інструментальних та вокально-інструментальних ансамблів (методика)	189
<i>Маринін І. Г.</i> Структура компетентності вчителя музичного мистецтва – керівника шкільного народно-інструментального колективу	197
<i>Стус М. М.</i> Розвиток асоціативного мислення учня-скрипаля.....	206
<i>Турчин Г. П.</i> Педагогічні підходи у формуванні творчої індивідуальності студента-музиканта	212
<i>Ткаченко Л. І.</i> Важливі аспекти початкового періоду навчання гри на бандурі у світлі сучасних наукових досліджень	219
<i>Цимбал А. І.</i> Формування виконавських навичок баяністів на початковому етапі навчання	226
<i>Чайка С. В.</i> Формування інтересу у майбутніх учителів музичного мистецтва до фольклорних творів у ансамблі бандуристів	233
<i>Шаплюк Ю. О.</i> Сучасні технології та педагогічні методики формування творчої самостійності учнів в умовах роботи шкіл естетичного виховання.....	240
<i>Про авторів</i>	247

12. Ситник О.П. Професійна компетентність вчителя // Управління школою. 2006. №14. С. 2–9.

13. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал. 2004. Випуск 1. С. 8–16.

14. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. 2004. – № 3. С. 20–26.

УДК 78.07: 159.955 – 057.874

М.М. Стус,

м. Рівне

Керівник:

проф. Мельничук С.Ф.

РОЗВИТОК АСОЦІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНЯ-СКРИПАЛЯ

У статті проаналізовано важливість асоціативного мислення та основні напрями роботи педагога-скрипаля з учнем. Визначено індивідуальний підхід, важливість виховання самооцінки і самоконтролю в учнів, як майбутніх виконавців.

Ключові слова: музична педагогіка, методика, скрипка, асоціативне мислення, інтерпретація.

В статье проанализированы важность ассоциативного мышления и основные направления работы педагога-скрипача с учеником. Определены правильный индивидуальный подход, важность воспитания самооценки и самоконтроля у учащихся, как будущих исполнителей.

Ключевые слова: музыкальная педагогика, методика, скрипка, ассоциативное мышление, интерпретация.

The article analyzes the importance of associative thinking and the main directions of the work of the violin teacher with the student. The correct individual approach, the importance of self-assessment and self-control in students as future performers is determined.

Key words: musical pedagogy, technique, violin, associative thinking, interpretation.

Постановка проблеми: Особливістю навчання гри на музичному інструменті є індивідуальний підхід викладача до учня, дуже важливо вміти розвинути в дитини асоціативне мислення, також обов'язково

потрібно привчити учнів оцінювати власне виконання, навчити їх правильно мислити, щоб не тільки покращити їхнє виконання, а й створити всі потрібні умови для активізації їх творчої діяльності.

Метою статті є розвиток творчих здібностей. Чим скоріше педагог знайде правильні методи розкриття творчої індивідуальності свого вихованця, тим ефективніше протікатиме навчальний процес.

Аналіз досліджень. Основні напрями роботи педагога-скрипаля з учнем розглядають багато музикантів – педагогів і дослідників, зокрема В. Стеценко [6], Станко А. [5], Л. Ауер [2], Б. Асаф'єв [1], Г. Нейгауз [3], Радван Н. [4], Струве Б. [7].

Виклад основного матеріалу. В складній структурі художнього мислення особливо важливим є асоціативні уявлення учня. Якщо сприйняття певного художнього твору викликає в дитини її власні переживання, то ми маємо справу з емоційними асоціаціями, доречною є п'єса В. Якубовської "Кізенька", в якій розповідається про те, що наша кізенька скакала да і ніженьку зламала, або ж українська народна пісня в обробці В. Кирейка "Бігла кізка топитися".

Якщо ж поєднати почуття слухача з його уявою про той чи інший предмет, то це предметно – емоційні асоціації, тут ми можемо використати п'єсу В. Тілічєєвої "Качелі", де дитина одразу може собі уявити рух гойдалки.

Існують ще такі типи асоціацій, як художні асоціації, які за своїм результатом дуже схожі на емоційні, хоча викликаються не явищем дійсності, а художніми творами. Тому сприймання композиції здатне розбудити життєві уявлення і емоції у слухача.

Яскраву роль у комплексах асоціацій відіграють зорові уявлення – явище, яке поширене у музичному сприйнятті. Формою зорового уявлення є "мріяння" під музику, тобто спогади і роздуми під її звуки. Це чітко може виразити твір Н. Плахцінської "Опадає листя", де дитина під чудові звуки може помріяти про щось своє, або ж уявити справжній осінній листопад.

Характер асоціативних уявлень обумовлюється особливостями твору в цілому, а також індивідуально – особистісними якостями слухача.

Перші уроки з учнем – скрипалем повинні розпочинатися з постановки рук. Займатися потрібно з кожною рукою окремо. Цей процес є достатньо довгим. Найкраще розпочати зі збірника К. Радіонової "Початкові уроки на скрипці 1-2 класи ДМШ".

Щоб не було трудностей з запам'ятовуванням струн на скрипці, потрібно донести до дитини те, що кожна струна може нести певну

образність, струну мі можна асоціювати з мишкою, струну ля — з лисичкою, струну — ре з рибкою, а струну соль — з слоником, тоді ж, юному скрипалю буде набагато простіше запам'ятати назву всіх струн. Також, струни можуть нести образність, струна мі звучить прозоро, струна ля — світло, струна ре — яскраво, струна соль — оксамитово.

Починати потрібно з струни "Ре", для засвоєння цієї струни корисними будуть такі п'єси, як М. Могіденка "Півник", М. Красева "Топ-Топ".

Наступний крок, це знайомство з струною "Ля", де влучною буде російська народна пісня "Ходить зайчик по саду". Коли дитина добре освоїла струну "Ре" і "Ля", то ми можемо сміливо переходити до струни "Мі", а саме до п'єси В. Герчика "Горобчик".

Наступна робота — це перехід гри по двох струнах, використовуючи п'єси В. Моцарта "Аллегretto", М. Лисенка "Лисичку", Н. Метлова "Колискову", а також Д. Кабалевського "Про Петю".

Наступним кроком є гра на струні "Соль" тут влучними будуть п'єси Д. Кабалевського "Маленька полька", М. Могіденка "Народна мелодія".

Розбираючи в класі той чи інший музичний твір, педагог повинен будувати свою бесіду на основі тих знань, яких учень набув під час всього навчання, узагальнюючи та систематизуючи їх. Окремі бесіди на уроці, звісно не можуть збагатити художнього багажу учнів, але вони сприяють розвитку навичок оцінюючого аналізу, навчають дітей системно використовувати всю суму знань і навичок в процесі оцінювання конкретного музичного твору.

Зіставлення музичних творів та їхніх окремих фрагментів за принципом аналогічності і контрасту можна доповнювати асоціативними зв'язками з творами інших видів мистецтва — образами живопису, поезії, архітектури, порівняння з яким виховує вміння цінувати прекрасне в усіх його проявах.

Наступне знайомство юного скрипаля буде з штрихом легато, для цього штриха влучною буде п'єса А. Комаровського "Пісенька".

Бажано на кожному уроці знаходити можливість для художнього виконання твору (або його відносно закінченого фрагменту), що буде сприяти розвитку емоційності учня, вольових якостей, артистизму.

Для розучування 2-ї і 3-ї позиції рекомендуються такі твори, як В. Косенка "Пастораль", Н. Соколовського "Сільський танець", Д. Кабалевського "Клоуни".

Рекомендовано також дати учням прослухати один і той же твір у виконанні різних скрипалів. Після почутого потрібно обов'язково

зробити аналіз, чітко визначивши особливості кожного варіанта виконання.

Однією з можливих форм активізації асоціативно – творчого сприйняття музики і прагнення постійного вдосконалення майбутнього музиканта є "метод – наведення" (Б. Асаф'єв), що являє собою підбір певних музичних творів, які вводять дитину у коло факторів, що потребують особливої уваги і допомагають адекватно сприйняти і оцінити емоційно – образні відтінки музики.

Крім "методу – наведення", для активізації глибокого творчого осягнення художньої цінності музичного твору слід застосувати елементи творчості учнів. Комплекс різних творчих вправ – імпровізації, транскрипції (в старших класах) – допоможе розвинути культуру сприйняття учнів, навчить їх глибше цінувати музичне мистецтво, окремі музичні твори.

Подальше удосконалення музично-виконавських навиків відбувається завдяки вивченню творів різних за типом і жанром. Важливо також, ускладнювати техніку штрихів: деташе, легато, мартле та їх комбінації; сотіє, стакато, спікато та інших, а також розвинути техніку лівої руки (біглість пальців, подвійні ноти). У цьому нам допоможуть 3-х октавні гами, етюди, такі твори, як Монті " Чардаш", Р. Глиєра "Вальс", А. Комаровського " Тарантелла", Х. Глюка "Мелодія", Дж. Госсєка "Гавот", А. Вивальді "Концерт".

Глибоке вивчення і аналіз індивідуальності учня, рівня його захоплення заняттями музики, його старанність, працьовитість повинні лягти в основу диференційованого підходу до вибору репертуару, темпу, освоєння навиків і визначенню основних акцентів в роботі.

Для створення творчої атмосфери і в час розучування художнього твору дитина повинна брати участь у пошуках асоціацій, виборі того чи іншого трактування п'єси. Може виникнути питання: хіба варто учням довіряти таку важливу справу – вибір найкращої інтерпретації твору? Зразу ж зауважимо, що перше і останнє слово, звичайно, – за вчителем.

Треба стежити, щоб творчі пошуки дітей відбувались не стихійно. Вчитель спрямовує активність учнів у потрібне русло, обов'язково керуючи творчим процесом на занятті. Проте викладач повинен прислухатися до думок учнів, розуміти їхні творчі задуми, і стимулювати творчу фантазію.

Звичайно, набагато простіше підказати дітям той чи інший характер трактування, деталі або відтінки виконання. А спонукати юних виконавців до власної творчості значно складніше. Як же це зробити?

Можна, наприклад, програти частини творів в різних характерах і запропонувати учневі вибрати найбільш вдалий. Або показати кілька типів наголосів у виконанні мелодичної лінії і, з'ясувавши з учнем особливості кожного, вибрати найкращий варіант. Цікаво також зіставити різні динамічні варіанти виконання, пояснити їх відмінності, – а учень нехай сам вирішує, який йому більше подобається. Корисно розглянути різні варіанти фразування, ритмічного виконання артикуляції, тембрового звучання, манери звуковедення і звуковидобування. Все це допоможе учням знайти найвиразнішу, найхарактернішу для них інтерпретацію твору, активізуватиме їхній творчий розвиток.

Важливу роль в проведенні уроків зі спеціальності повинно відігравати єдність і взаємообумовленість виконавських, художніх і творчих навиків при зрозуміло сформульованій послідовності процесу їх формування. Організація учбового процесу на цих засадах сприяє систематизації освоєного учнем змісту і навчання, а всебічний розвиток його можливостей, залучення різнобічного художнього досвіду створює сприятливі передумови для розширення кругозору, виховання музичного смаку для покращення самостійної навчальної роботи.

Основним завданням педагога являється активізація слухової уваги, розвиток навиків самоконтролю і вміння виправляти свої дії, вдосконалювати їх.

Для ефективності самостійної роботи учнів, їх успішного навчання, викладач повинен забезпечити сприятливий психологічний клімат на уроках, атмосферу співпраці. Допомогає і об'єктивність викладача в процесі аналізу виконаних учнем творів. Педагогічний такт дозволяє викладачу робити зауваження не ображаючи учня, не пригнічуючи його ініціативу і паростки його індивідуальності. Допомогаючи учневі, важливо не тільки бачити його помилки, але й знаходити правильні шляхи їх виправлення, враховуючи індивідуальні можливості кожного, тим самим сприяючи формуванню потреби майбутнього музиканта до постійного вдосконалення своєї техніки гри, виконавської майстерності.

Учневі, який володіє професійними навичками, важливо також оволодіти навичками аналізу, перспективного охоплення масштабних творів, їх швидкого запам'ятовування, що потребує активної роботи внутрішнього слуху і музичного мислення. Репертуар перспективних учнів повинен вирізнятися більшою віртуозністю, різноманітними стилями, поєднувати велику кількість творів. Завдання музиканта – виконавця – розкрити зміст твору, який вивчається та вірно і виразно передати його слухачам. Для цього йому необхідно зрозуміти і відчувати авторський задум і знайти відповідні виконавські засоби виразні. Перш

за все необхідно докладно вивчити нотний текст. При уважному відношенні до всіх авторських вказівок, виконавець повинен уміти "читати між лінійками", щоб розкрити ідеї, почуття і настрої композитора, відображені в цьому творі, відчувати "живий подих" музики, зрозуміти все те, що важко записати в нотах. Думка всіх видатних музикантів сходиться на тому, що приступаючи до вивчення музичного твору необхідно найперше одержати про нього загальну уяву, зрозуміти і відчувати його домінуючий настрої. Це досягається шляхом перегляду і програвання твору в процесі якого визначаються контури майбутнього виконавського плану. У виконавців високої кваліфікації повна художня уява виникає вже на самому початку вивчення нотного тексту. А учень може одержати уяву про характер твору, тільки після прослуховування його у виконанні викладача, або іншого виконавця (можливо і запис).

Висновки. Метод індивідуальних занять дозволяє здійснити найтісніший взаємозв'язок теорії з практикою. За образним висловом Г. Нейгауза [5, с.122], індивідуальне навчання становить той пункт де знання приводять до дії, а дія спирається на знання.

Насамперед на індивідуальних заняттях необхідно розвинути в дитини асоціативне мислення, привчати учнів оцінювати власне виконання, щоб не тільки покращити його, а й створити умови для активізації їх творчої діяльності, так як без власної оцінки творча діяльність неможлива. Форми роботи в цьому напрямку можуть бути різноманітні. Перш за все можна використати два типи оцінки: оцінку власного виконання учнем і оцінку виконання викладачем, а також можна взяти в роботу один твір кільком учням. Тим самим передбачаючи фактор змагання між ними, що, в свою чергу забезпечить формування потреби майбутніх музикантів до постійного вдосконалення своєї виконавської майстерності.

Таким чином, означена наукова проблема є широкою площиною для вивчення, що потребує правильного підходу і спостереження за кожним учнем. Вміле і послідовне керівництво першими кроками дає добрі наслідки і при мінімальних музичних здібностях, а не правильно прищеплені навички можуть помітно загальмувати розвиток художньо-виконавської майстерності навіть обдарованих дітей. Тому потрібно щоб заняття з кожним учнем одразу були поставлені як слід, щоб педагог незалежно від здібностей дитини приділяв етапу навчання велику увагу. Можливим є також проведення експериментів з вибором репертуару, його сприйняттям. Недаремно відомий педагог – музикант Г. Нейгауз [5, с.23] писав, про те, що він вважає головним завданням кожного викладача якомога швидше досягнути такого рівня розвитку свого учня, щоб педагог йому був вже не потрібний.

Список використаних джерел

1. Асаф'єв Б. В. О музыкальном просвещении и образовании: избранные статьи / Б. В. Асафьев. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1973. – 143 с.
2. Ауер Л. С. Моя школа игры на скрипке. Интерпретация произведений скрипичной классики / Ауер Л. С. – М, 1965.
3. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога / Г.Г. Нейгауз. – 4-е изд. – М. : Музыка, 1982. – 300 с.
4. Радван Н. Ф. Педагогічні засади формування виконавських умінь майбутнього педагога – скрипаля. Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць. / [редкол. : Доброскок І. І. (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав – Хмельницький (Київ. обл.): ФОП Домброська Я. М., 2017. – Вип. 6. – с. 263 – 277.
5. Станко А. А. Исполнительский аппарат скрипача.- Одесса, 1995. – 199 с.
6. Стеценко В. Г. Методика навчання гри на скрипці (ч. 2). / В. Стеценко. – К. : " Мистецтво", 1964. – 155 с.
7. Струве Б. А. Пути начального развития юных скрипачей и виолончелистов / Б. Струве. – М., 1952. – 231 с.

УДК 378.015.31: 78

*Г.П. Турчин,
м. Рівне*

ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА

У пропонованій статті висвітлено деякі погляди на проблему виховання студента-музиканта в класі спеціального інструмента.

Ключові слова: творча індивідуальність, формування, педагогічний погляд.

В предложенной статье освещаются некоторые взгляды на проблему воспитания студента-музиканта в классе специального инструмента.

Ключевые слова: творческая индивидуальность, формирование, педагогический взгляд.

The proposed article highlights some of the views on the problem of educating a student musician in the classroom of a special instrument.

Key words: creative individuality, formation, pedagogical view.

Постановка проблеми. Проблема творчої ініціативи завжди була і є дуже актуальною. Для того щоб фахівець міг самостійно осмислю-

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ**

Збірник наукових праць

Редактор-упорядник
Горіна Л.І.

Технічний редактор
Власюк В.В.

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.05.2019 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «PT Serif». Друк офсет. Ум. друк. арк. 14,65. Наклад 100 пр. Зам. 35.
Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».